

Vattenförsörjning i Phnom Penh

– en överraskande helomvändning!

Man skulle kunna förvänta sig att i en fattig stad som Phnom Penh, i det fattiga landet Kambodja, så skulle vattensystem vara i spillror, och att invånarna själva får tillskansa sig dyrt och dåligt vatten efter bästa förmåga. Dock överraskar Phnom Penh Water Supply Authority (PPWSA) med att slå rekord i snabb expansion, effektivitet och höga ambitioner. Det är detta fenomen som är huvudtemat för denna artikel.

Jag inleder dock med Phnom Penhs minst sagt unika flodsystem, liksom frågor om översvämningar, vattenkvalitet och sårbarhet som framkommit ur det forskningsprojekt som tog mig till staden.

När Stockholm Environment Institute (SEI) inom ramen för ett större Sida-finansierat program skulle initiera forskning på temat *Vatten, socioekonomiska och ekologiska samband i urbaniserande miljöer* valdes Phnom Penh som fallstudieområde. Anledningen var dels att SEI (med kontor i Bangkok) hade gott om personal i regionen, men framför allt Phnom Penhs unika och intressanta vattenrelaterade situation – då mest med tanke på de mer naturgivna förutsättningarna. Samarbete etablerades med Institutionen för miljövetenskap vid Royal University of Phnom Penh och med Institute of Technology of Cambodia. Dessa institutioner tog fram bakgrundsrapporter och genomförde fältforskning om sårbarhet

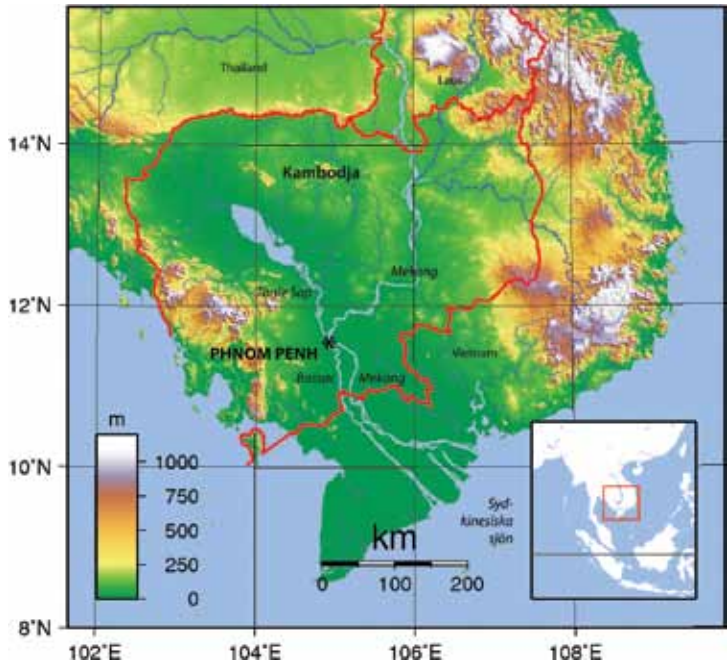
och dokumenterade hushållens situation i peri-urbana områden, dvs i utkanten av Phnom Penh.

Phnom Penhs vattenlandskap

Phnom Penh är belägen på ett lågland i mötet mellan flera floder (figur 1). Slätten domineras av den stora Mekong-floden, vars huvudsakliga källor finns i Tibet, och som rinner via Kina, Burma, Thailand, Laos, Kambodja och slutligen genom Vietnam till den Syd kinesiska sjön. Vid Phnom Penh rinner även Tonlé Sap-systemet upp i Mekong, som också delar sig till två huvudfåror – Mekong och Bassac – vilka sedan delar upp sig ytterligare i mindre floder och bildar det enorma Mekongdeltat som täcker stora delar av södra Vietnam.

Tonlé Sap-systemet täcker stora delar av Kambodjas inland och är Sydostasiens största insjö. Den stora sjön är mycket grund och storleken på sjöns yta varierar stort. Under regntid expanderar ytan upp till sex gånger sin storlek under torr tid. En stor andel av Kambodjas befolkning får sitt levebröd från fiske, liksom risodling kring sjön, där många bor i så kallade flytande byar.

Det unika med Tonlé Sap-systemet är att då det finns mycket vatten i Mekong – normalt från juni till september/oktober – så flödar vattnet från Mekong in i Tonlé Sap. Resten av året dräneras sjösystemet och

Figur 1. Kambodja: topografi och floder. Baserad på Wikimedia, se http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/3c/Cambodia_Topography.png.

rinner via Sap-floden upp i Mekong och Bassac och vidare ut mot havet. Slutet av regnsäsongen och att Sap-floden byter riktning firas vanligen i november med vattenfestival och båttävlingar i Phnom Penh.

Då Tonlé Sap byter riktning halvårsvis så ligger Phnom Penh både uppströms och nedströms. Man skulle därmed kunna tänkas bry sig mer om vad man släpper ut i sina vattendrag, eftersom föroreningar på ganska kort sikt kan komma att återvända. Ändå verkar inte vattenkvalitet ses som ett stort problem i Phnom Penh. Stora mängder organiska föroreningar, liksom olika metaller och kemikalier, släpps ut i stadens vattensystem. De senare ökar snabbt i och med industrialisering. Metaller tenderar att stabiliseras i sedimentlager men kan mycket väl slå tillbaka via livsmedelproduktion

eller komma fram vid muddring eller byggnadsverksamhet (Stockholm Environment Institute 2009). Dessutom leds nästan allt toalettavfall orenat ut i Phnom Penhs vattensystem, vilket bidrar till hotande problem med vattenkvalitet.

Snabba förändringar i och kring staden ger nya förutsättningar för människors levnad. Även om industrierna bidrar till nedsmutsning av miljön, så ger de också möjligheter till inkomster. En ökande del av befolkningen, särskilt i peri-urbana områden, lämnar jordbruksnäringen för arbete i industrin. Risodling verkar vara allt mer problematisk, på grund av större fluktuationer i vattentillgång, med framför allt fler och större översvämningar, men även ökande torrperioder. Andra grödor visar sig också vara mer lönsamma,

Figur 2. Sopförbränning vid kanal. Foto: SEI/IITC 2009. Källa: Men et al 2009.

så många överger risodling till förmån för vattenbaserade grönsaker som sallatsipomea ("vattenspenat") och vattenmimosa (Va et al 2009).

Det viktigaste vattenrelaterade problemet som framkom i SEIs studie gällde just översvämningar. Detta är förstås inget nytt fenomen i området, där Mekongflodens nivå varierar med årstiderna (även om dammbyggen uppströms kan komma att ändra hur vattnet flödar). Phnom Penhs urbana områden skyddas ganska väl mot flodens varierande flöden genom vallar som löper längs flodstränderna, så de värsta översvämningssvårigheterna uppstår då det regnar lokalt.

Den i mycket helt oreglerade byggboomen och den problematiska sophanteringen i Phnom Penh gör att det naturliga översvämningsskydd som getts av de många grunda sjöarna i området successivt fyllts igen (Va 2008). Även det intrikata kanalsystem som leder vattnet mellan sjöarna och de kringliggande floderna har grundats upp av sopor, sand och

andra byggnadsmaterial. Sophanteringen i Phnom Penh har varit betydligt mer kaotisk än vattenförsörjningen.

Även om situationen förbättrats i vissa områden – tack vare uppbyggnad av skyddande infrastruktur och dränering (Va et al 2009), så får många sina hus översvämmade, se figur 3.

Figur 3. Översvämmat hus. Foto: SEI/IITC 2009. Källa: Men et al 2009.

Figur 4. Hus över vattnet i Kroul Kor i nordvästra Phnom Penh. Foto: SEI/ITC 2009. Källa: Men et al 2009.

Figur 5. Vatten för hushållsbruk förvaras traditionellt i stora lerkrukor. Foto: SEI/ITC 2009. Källa: Men et al 2009.

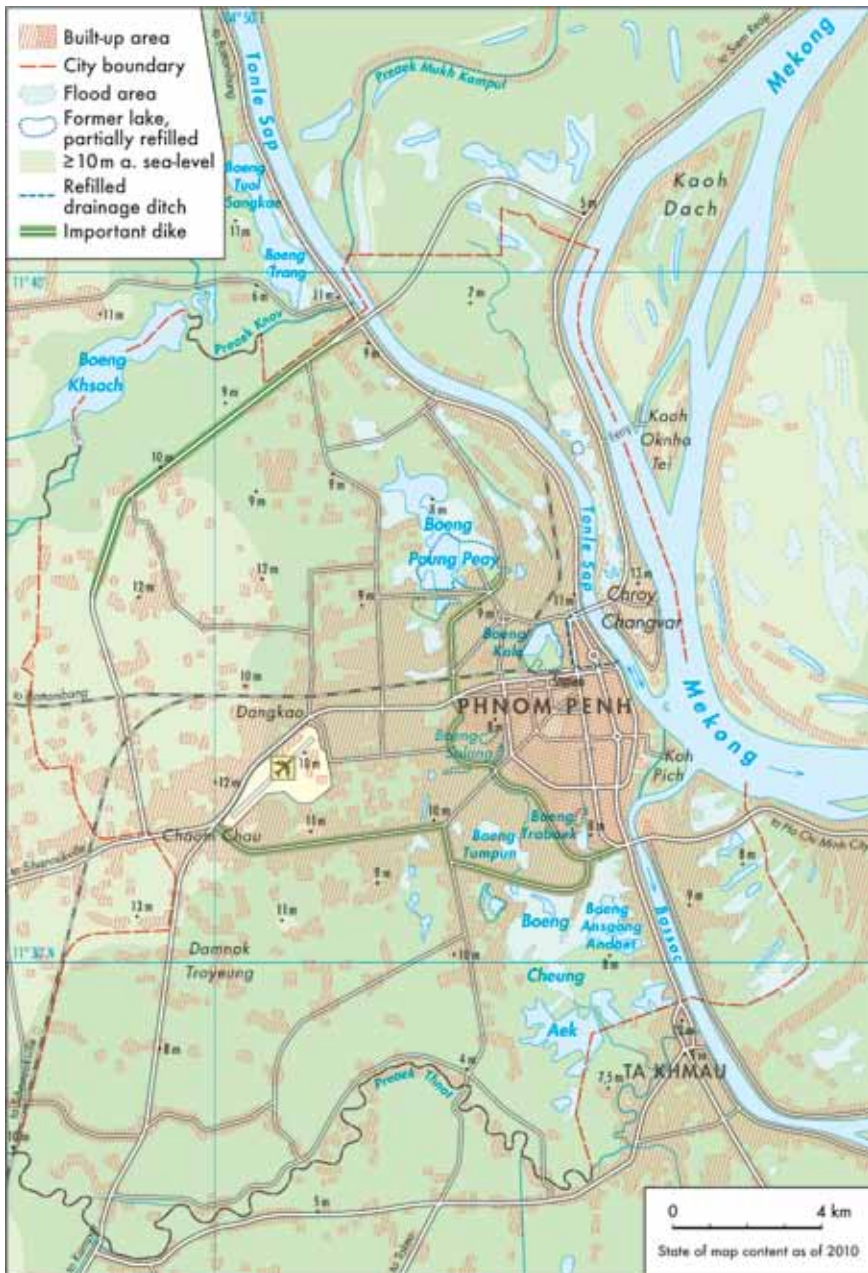
Strategier på hushålls nivå för att skydda sig mot plötsliga förändringar i vattennivåer inkluderar att man bygger hyllor för förvaring på högre nivå och ser till att ha båtar tillgängliga. Vid själva översvämningen handlar det om att förflytta både djur och människor till kullar och andra högre belägna platser. I efterhand utbetalas en del stöd både från staden och välgörenhetsorganisationer, och man engagerar sig kollektivt för att reparera vägar och annan infrastruktur (Va *et al* 2009). De som har möjlighet bygger bottenvåningen i cement, och övervåningen i trä, vilket man kan skymta i figur 3. Annars är många av dem som bor i/på vattnet fattiga, och bygger ofta enklare hus i trä och andra material, figur 4 (Men *et al* 2009).

Även om vattenservicen förbättrats dramatiskt i Phnom Penh så saknar många hushåll i de peri-urbana områdena fortfarande dräglig tillgång till vatten för hushållsbruk. I och med att de naturliga vattendragen är kraftigt förorenade så är man hänvisade till kranvatten, vilket kan köpas i andra hand av auktoriserade eller privata vattenförsäljare. Dricksvatten förvaras oftast i täckta

plasthinkar, medan övrigt vatten för tvätt, disk och städning förvaras i stora lerkrukor (*peang*), se figur 5.

Kort om historien

Phnom Penh grundades på 1300-talet i och med (den första) byggnationen av Wat Phnom-templet. Området som är gynnsamt för handel längs floderna och Phnom Pen har varit huvudstad i Kambodja sedan 1866. Staden växte snabbt och ökade i betydelse under den franska koloniseringen av Indokina. Man fick självständighet från Frankrike 1953 och införde konstitutionell monarki. De efterföljande åren präglades av politisk turbulens och konflikter relaterade till Vietnamkriget. Våldet kulminerade i röda khmerernas skräckvälde (1975–1979). Att göra Kambodja till ett klasslöst bondesamhälle inkluderade att Phnom Penhs befolkning förvisades till jordbrukskommuner. Staden tömdes nästan helt på folk. Många avrättades eller dog av umbäranden. Infrastrukturen förföll. Från 1979 började man återvända till Phnom Penh och återuppbyggnaden av

Figur 6. Karta över Phnom Penh. Källa: Karta av Harald Krähe 2011, Pacific News Cartography, i Helmut Schneider "Development at the expense of the environment and the poor: The conflict for Boeng Kak lake in Phnom Penh, Cambodia", Pacific News (No 36 July/August 2011: 4–10).

samhället och dess infrastruktur påbörjades. Vietnamesiska styrkor, som fördrivt de röda khmererna, ockuperade landet under hela 80-talet, och styrde efter vietnamesisk socialistisk modell.

Förenta Nationerna spelade en viktig roll i efterföljande avvapning och freds-förhandlingar och arrangerade parlamentsval 1993. Sedan dess har det största partiet CPP (Cambodian People's Party) styrt i olika koalitioner, företrätt av premiärminister Hun Sen.

Phnom Penh har idag drygt 1,5 miljoner invånare enligt stadens hemsida (City of Phnom Penh 2010). Merparten av befolkningen bor på västra stranden av floderna – och de flesta i just peri-urbana områden som breder ut sig runt stadskärnan (figur 6). Man uppskattar på stadens hemsida även att 81% av invånarna har tillgång till rinnande vatten, och att hela 91% har ”rena” toaletter. Kambodja har som land haft en mycket positiv utveckling vad gäller tillgång till vatten och sanitet (WHO & UNICEF 2010).

Den stora omställningen av Phnom Penhs vattenservice

In recognition of its world class performance in water supply and self-sufficiency, the Cambodian Phnom Penh Water Supply Authority (PPWSA) under the leadership of General Director Ek Sonn Chan has been named the winner of the Stockholm Industry Water Award 2010.

... decades of conflict left the Phnom Penh water supply system running low until 1993, when Mr. Ek Sonn Chan was appointed as General Director of the PPWSA. Together with his team, he managed to refurbish the whole supply sys-

tem, introduce cost-effective billing and payment collection methods, as well as world class management to provide water to almost all of the city's residents.

“The PPWSA has successfully fought corruption and shown this can be achieved in a developing country on a large-scale basis using simple but effective management techniques that are based on well-accepted business principles and strategies. As a self-sufficient company, operating without subsidies from the state, PPWSA today provides 24-hour service and 90 per cent coverage to a city of 1.3 million and fully recovers its costs as it continues to develop both its infrastructure and management” said the International Award Jury in its citation.

The PPWSA will receive the award during the World Water Week in Stockholm 2010, September 5–11. (SIWI 2010)

Detta kungörande från Stockholm International Water Institute (SIWI 2010) sammanfattar hur Phnom Penhs vattenförsörjning vänts från ett nedkört och krigshärjat system till ett i världsklass. Då vattenverkets generaldirektör, Ek Sonn Chan, kom till Stockholm för att ta emot priset fick jag tillfälle att intervju honom. Det var andra gången vi träffades, då jag fått tillfälle att möta honom i Phnom Penh tre år tidigare. Då var framgången redan stor, om än inte lika internationellt uppmärksammat.

Det är värmande för själen att efter många års (oftast deprimerande) studier av vattenförsörjning i fattiga städer (mest i Afrika), äntligen få se att det går att göra något som fungerar. Framgångssagan har återgetts på flera ställen. Jag baserar den här beskrivningen på mina båda intervjuer med Mr Chan (2007-10-23

och 2010-09-08) liksom två artiklar i *International Journal of Water Resources Development* där PPWSA-direktören själv (Chan 2009) och tidskriftens redaktörer (Biswas & Tortajada 2010) analyserar händelseförloppet.

Utbildning, motivation och disciplin

”The long series of transformation work began within PPWSA top management” (Chan 2009: 599). Det första och kanske mest avgörande steget i PPWSAs omvandling var att skapa en ny arbetskultur. Man satsade på unga dynamiska medarbetare, medan äldre (mindre effektiva) personer fick behålla sina jobb men sattes i ”sovande roller.” Den högre ledningen fick mer direkt operativt ansvar, och ansvar för att värna om lagarbetet inom organisationen. Lönerna höjdes tiofalt och ett bonussystem introducerades. Man lanserade också olika straffåtgärder för dem som inte skötte sig eller ”did not have good intentions” (Chan 2009: 599). Den nya kulturen baserades på ”Educating, Motivating and Disciplining”. Det var alltså morot och piska, liksom utbildning som var grunden för PPWSAs nya personalpolitik.

Vid vårt möte i Phnom Penh berättade Chan om utbildningskomponenten: Alla anställda skall få minst två veckors utbildning per år. Var tredje månad har man ett ”exchange of experience”-seminarium där man utbyter goda liksom dåliga erfarenheter. Man har årliga utvärderingar av lärandet, där de anställda själva uppskattar och poängsätter sin prestation. Denna bekräftas av närmast överordnad, och ligger sedan till bas för en årlig belöning av ”best

staff of the year”. Det här hånder ingen annanstans inom den offentliga sektorn, tror Chan (intervju 2007-10-23).

Senare förstår jag att utbildningen så gott som alltid är ”on the job” och organiseras av den närmaste chefen. Det handlar om att träna in ”standard operating procedures” och att verkligen lära sig sitt jobb från grunden. Unikt för PPWSA är att man har allt dokumenterat för hur man sköter pumpar, övervakar vattenkvalitet och gör anslutningar. Och personalens kunskaper examineras (intervju Chan 2010-09-08). Denna satsning på personalens (basala kärn-)kunskaper är imponerande. Att ha rätt typ/antal personal, liksom kontinuerlig mätning av prestation, kopplat till både belöning och bestraffning ligger också helt i linje med vad en amerikansk undersökning av avgörande komponenter för ett framgångsrikt (privat såväl som offentligt) vattenverk kommit fram till (Wolff & Hallstein 2005).

Biswas och Tortajada (2010) framhåller det remarkabla i den förändrade arbetsmoralen på PPWSA. Den skiljer sig från annan offentlig verksamhet i Kambodja, vilken i många fall präglas av låga löner, dålig arbetsmoral, korruption och nonchalans.

Effektivitet i verksamheten

Som steg två i PPWSAs transformation gällde det att bli en självbärande och effektiv verksamhet. Man satsade särskilt på fyra sinsemellan relaterade områden: 1) en komplett och uppdaterad kunddatabas, 2) minskad ”NRW” (non-revenue water), 3) förbättrad indrivning, och 4) en ”realistisk” prissättning (Chan 2009).

Om personalen är ett företags viktigaste tillgång, så är kunddatabasen den näst viktigaste. Ett klassiskt problem inom vattensektorn – där rören oftast är nedgrävda och man inte så lätt kan se vart de leder – är att många får vatten utan att betala räkningar medan andra får räkningar utan att få vatten. Under ett års tid knackade 100 PPWSA-medarbetare dörr hos alla hushåll i Phnom Penh. Genom bistånd från Frankrike satte man sedan upp ett datoriserat faktureringsystem, i bruk 1996, och sedan uppgraderat till att täcka alla finansiella transaktioner. Sedan 2003 har man ett omfattande “management information system” som ”not only helped to avoid manual errors and prevent the abuse of power, but also helped in our management decisions” (Chan 2009: 600).

“Non-revenue water” (NRW) är det vatten som pumpas in i systemet men som sedan inte faktureras. Det handlar om läckor, illegala anslutningar och mätfel samt auktoriserad konsumtion som inte mäts. Det är svårt att veta i vilka proportioner. 1993 låg NRW på 72%, och 2009 var det nere i 6% (Chan 2010). Med hjälp av internationellt bistånd har man också bytt ut hela distributionssystemet till nya material, och man har ett reparationsteam som rycker ut dygnet runt (Chan 2009). Man har även installerat mätare till alla anslutningar, och framför allt, bekämpat illegala anslutningar. Det visade sig ofta vara PPWSAs egna anställda som gjorde de illegala anslutningarna. Höga böter ges för dessa, och anställda som ertappas med sådan verksamhet sparkas (Dueñas 2006).

Indrivning av räkningar är en viktig del av att skapa en självbärande verksamhet. Även här handlade det om att skapa en

ny kultur inom verket: ”Staff members not only had to install meters but also had to pay their water bills in full, like any other citizen, and within the stipulated time period. Otherwise, they were treated the same way as those who were delinquent with their bills” (Biswas & Tortajada 2010: 162). Om man inte betalar sin räkning blir man först varnad, och sedan given en sista frist innan anslutningen stängs (Chan 2009).

Man har också haft informationskampanjer om vikten av att betala vattenräkningen, och i samband med att priserna höjts, så har även premiärministern offentligt uttalat sig om vikten av att alla personer och institutioner måste betala sina vattenräkningar i tid för att PPWSA ska kunna ge alla en god service. Att övertyga de fattigare invånarna var inga problem, för de var ju ofta vana att betala betydligt högre priser till vattenförsäljare och mellanhänder (Chan 2010). Däremot var det en svår kamp att få militären att gå med på att få sin vattenkonsumtion uppmätt och debiterad (Biswas & Tortajada 2010). I ett fall gick Chan själv ut för att – under pistolhot – installera vattenmätaren hos en hög militär (Chan 2009).

PPWSA har gått från att mindre än 30% av levererat vatten fakturerades 1993, till att 2010 fakturera hela 93%. En ännu mer remarkabel bedrift är att få upp indrivningen av dessa räkningar till nära 100% (Biswas & Tortajada 2010). Den höga indrivningskvoten förklaras med att ju högre andel av räkningarna som drivs in, desto mer betalt får indrivarna. Omvänt, om man får in färre än 97% av räkningarna under en längre period, så blir man förflyttad/straffad (Chan 2009). Hårda bud!

Chan förklarar (intervju 2007-10-23)

tricket bakom den nära 100%-iga indrivningen med att indrivarnas bonus ökar dramatiskt när man närmar sig 100%. Därmed ser de till att alla stora kunder i deras distrikt verkligen betalar sina räkningar. Om det sedan kvarstår ett antal mindre räkningar så lönar det sig för indrivaren att låna ut pengar så att folk kan betala, för att på så sätt komma åt den högsta bonusen. (Det skulle vara intressant att veta vilket spel som försiggår mellan indrivare och kunder ...)

En annan viktig bit för att få betalt för vattnet man levererar är att det är lätt och går snabbt att betala.

Till slut, för en effektiv verksamhet behövs ”realistisk” prissättning. Inom vattensektorn brukar detta betyda att priserna måste sättas så de täcker vattenverkets omkostnader med lite marginal (vinst). Så även i Phnom Penh: Man gjorde en långsiktig plan i samråd med staten, särskilt premiärministern, och med staden – Phnom Penhs guvernör, och kom överens om att höja priserna i tre etapper. Dock behövdes bara två, för efter 2001 täckte intäkterna alla kostnader mer än väl. Detta mycket på grund av den ökade effektiviteten och den höga nivån på indrivningen (Chan 2009).

Vatten – och rör – också till de fattigaste

PPWSAs policy är att ge en likvärdig service till alla medborgare (likvärdig tillgång till offentliga tjänster stipuleras faktiskt i FN:s deklaration om mänskliga rättigheter). För PPWSAs del så har policyn utvecklats genom att kvinnor kommit och klagat hos Chan, och fått honom att förstå

hur besvärligt det var att som fattig inte få en ordentlig anslutning (intervju Chan 2007-10-23). Som är brukligt bland vattenverk så ville man inte investera i informella bostadsområden, då det är stor risk för att infrastrukturen far illa och vattnet stjäls. Man låter istället de fattiga ta riskerna och besväret. Efter ett fältbesök – då han såg deras ynkliga krukor – beslöt Chan att de nog inte skulle stjäla särskilt mycket vatten, och att PPWSA istället skulle stå för risken. Alltså – alla gator skulle förses med distributionsledning och att vattenmätaren skulle placeras så nära användaren som möjligt (intervju Chan 2007-10-23).

Under 2000-talet har man också instiftat en fond som subventionerar anslutningar för fattiga familjer. Denna fond får pengar dels från PPWSAs egna intäkter, liksom från Världsbanken och från Frankrike. För att finansiera utbyggnaden till olika områden så låter man olika kundgrupper kors-subventionera varandra. Alltså, när man ska dra rör till en fattigare peri-urban by så gäller det att också hitta en industri i området som kan betala för de stora rören.

Ordentlig satsning på distributionen

Det är fascinerande att höra Ek Sonn Chan beskriva skillnaden i hur de hantearar systemet då och nu. Innan – det var då PPWSA fortfarande var korrupt och servicen ojämn – då gick det inte att få en legal anslutning, men inofficiellt kunde man få en för 1000 amerikanska dollar (Chan 2009). Och betalade man 5000 dollar kunde man få en anslutning till det största röret (intervju Chan 2010-09-08). Det låter som i Dar es Salaam, Tanzania, där jag i

mitt avhandlingsarbete fann att hushållen hela tiden tävlade om att ansluta till en högre nivå i vattensystemets hierarki (med primära, sekundära och tertiära vattenrör). Ofta är det hushåll och vattenverkspersonal som i hemlighet privatiserar systemet och köpslår med anslutningarna (Kjellén 2006, Kjellén 2009). Man bör inte ansluta privata användare till primära distributionsledningar vars roll är att distribuera vatten till de olika delarna av staden. Anslutningar bör istället göras till de sekundära, som leder runt vatten inom olika stadsdelar. De tertiära rören är de som ansluter direkt till användarna. När vattentrycket är lågt vill användarna gärna ansluta till ett primärt rör, vilket, om alla gör så, resulterar i läckor, lågt tryck och sämre service till alla. I sådana situationer vill många också ansluta i botten av röret, då en legal anslutning – på rörets ovansida – inte ger något vatten om trycket är för lågt. Liksom i Dar es Salaam kunde man tidigare i Phnom Penh betala för att få en anslutning på undersidan.

I Phnom Penh har man inte bara fått bukt med de illegala anslutningarna, man har också fått ner anslutningskostnaderna. Tidigare beräknades de interna kostnaderna för en vattenmätare till 200 dollar, men efter en intern undersökning så fick de ner kostnaderna till 20–30 dollar (intervju Chan 2010-09-08). Som nämnts ovan så kan fattiga hushåll få sina anslutningar subventionerade eller på avbetalning. Man har också sett till att bygga ut distributionssystemet så att det överhuvudtaget finns rör att ansluta till i fattiga områden.

Intressant nog så får man även det finansiella att gå ihop, och enligt Biswas och Tortajada (2010) så är PPWSA det enda

offentligt drivna vattenverk som varje år ökar både vinst och skatteinbetalningar till staten. Det har förstås blivit ett inlägg i privatiseringsdebatten.

Offentlig eller privat drift?

Inom offentlig service, och särskilt vatten, så pågår en debatt om rollfördelningen mellan den statliga offentliga respektive den privata sektorn. Denna debatt undgår inte PPWSA. Under 90-talet, då PPWSA fortfarande var mycket beroende av internationellt bistånd och långgivare så var detta en trätofråga, särskilt vad gällde lån från Världsbanken och den Asiatiska utvecklingsbanken. Vid denna tid villkorade de internationella finansiella institutionerna sina lån med krav på privatisering eller kommersialisering (Kjellén 2006).

PPWSA är helt och hållet statsägt, och dess betydelse för landet gör att man vill behålla det i offentlig regi. Däremot agerar PPWSA oberoende i sin verksamhet: Den centrala regeringen har deklarerat att den till fullo stöder PPWSAs autonomi (intervju Chan 2007-10-23). Formellt ligger PPWSA under Departementet för industri, gruvor och energi samt under Finansdepartementet, vilka granskar investeringsplaner efter att dessa godkänts av PPWSAs styrelse. Denna består av representanter från PPWSA, Phnom Penh Municipality och flera olika departement (Chan 2009). Kanske mer informellt så framhåller Ek Sonn Chan det stora stöd han får från själva premiärministern.

Chan har både pragmatiska och principiella synpunkter i frågan om offentligt eller privat (intervju Chan 2010-09-08). Rent praktiskt så anser han att den privata

sektorn i Kambodja inte fungerar tillfredsställande. Därför gör PPWSA allt själva och hyr inte ens in andra företag vare sig för säkerhet eller för trädgårdsskötsel. Framför allt lägger man sina egna rör, för att ha kontroll över vattensystemet. Eftersom rören ligger under jord så måste man få ordentliga ritningar och veta att det är ordentligt gjort. Även om Kambodja har lagar och regler för hur företag ska agera, så fungerar det inte i praktiken. Det går inte att hålla någon ansvarig för ett dåligt utfört arbete (intervju Chan 2007-10-23).

Principiellt påpekar Chan vikten av lärande och att behålla kunskapen inom organisationen. Under 1990-talet förde Chan en hård kamp mot de internationella bankerna, vilka insisterade på användningen av privata aktörer. 1998 gav han med sig och ”outsourcade” ett stort rörlägningsarbete. Det blev dyrt, och svårt att koordinera. Efter att ha visat att PPWSA kunde utföra arbetet billigare, och att de behövde både erfarenheten och kunskapen om rören, så gav bankerna med sig, och finansierade PPWSAs rörläggning (intervjuer Chan 2007-10-23 och 2010-09-08).

Att man klarat sig så bra i offentlig regi har varit en fjäder i hatten för motståndare till privatisering, och PPWSA har flaggats som ett internationellt föredöme (Hall *et al* 2004, Warwick & Cann 2007). Sedan framgången blivit känd har också flera internationella investerare velat köpa PPWSA. Dessa erbjudanden har avböjts från den kambodjanska staten (intervju Chan 2007-10-23). Under det senaste året har man däremot beslutat att PPWSA ska börsnoteras. Företaget går

med vinst och Chan tror att dess värde kommer att öka i och med detta. Han påpekar också att staten lovat att inte sälja mer än 15% av aktierna (intervju Chan 2010-11-09).

Generaldirektörens roll

De flesta analyser av Phnom Penhs stora framgång återkommer till generaldirektörens personliga engagemang och roll i utvecklingen (Asian Development Bank 2007, Biswas & Tortajada 2010). Det är helt klart att PPWSA inte hade varit vad det är utan Ek Sonn Chan.

Chan har arbetat sig upp från en enkel bakgrund. Han startade sin bana som arbetare vid ett slakteri – och vattenbärare! Sedan har han – som elektrisk ingenjör – arbetat inom energisektorn, för att under en kort tid leda Electricité du Cambodge (Dueñas 2006). Han handplockades av premiärministern för att leda vattenverket.

Chan sticker inte under stol med sin egen ihärdighet, ödmjukhet och mod. Han menar ödmjukt att han måste kunna allt som görs inom organisationen, inklusive rörläggning och mätarläsning (intervju 2010-09-08). Dessutom berättar han offentligt om hur han installerat mätare under pistolhot, och att i samband med de första prishöjningarna så kallades han ”the water devil” av lokala media (Chan 2010).

Han påtalar också det stöd han fått. I samband med prishöjningar lyckades han alliera sig med ledare för fattiga områden. För deras del – de som tidigare inte hade direkt tillgång till kranvatten – så uppfattades prisökningarna tvärtom som prissänkningar, jämfört med vad de betalade innan. Chan har också haft ett grundmurat stöd från högsta ort, premiärministern Hun Sen.

PPWSA har också tagit emot en anse-
lig mängd bistånd för många kritiska in-
satser, som datoriseringen (Frankrike),
rörläggning (ADB mfl), vatten till de fat-
tiga (Världsbanken mfl) och sist men inte
minst från JICA i Japan som dragit upp de
stora planerna till vilka övriga bistånds-
insatser måste anpassa sig (Biswas &
Tortajada 2010). JICA verkar ligga bakom
en hel del av Phnom Penhs satsningar på
infrastruktur (City of Phnom Penh 2010),
fast ingen av dem har väl varit så lyckosam
som vattensystemet.

En nog så viktig pusselbit är också att
Chan är ekonomiskt oberoende: Det var
många som aldrig kom tillbaka till Phnom
Penh efter Röda Khmerernas framfart.
Därför stod många hus tomma och kunde
köpas för en billig penning. Chan sat-
sade och köpte hus i centrala Phnom Penh.
Hans fru driver deras fastighetsimperium
som håller Chan omutbar och ekonomisk
oberoende (Chan 2010).

Avslutande reflektioner

Som sammanfattande slutsatser om vad
som ligger bakom Phnom Penhs fram-
gångar vill jag lyfta fram följande:

Som huvudpunkt: Den helhjärtade sats-
ningen på bra personal och effektivitet i
verksamheten. I det nya effektiva PPWSA
ryms:

- Information, öppenhet och förutsägbar-
het: Nedskrivna regler och procedurer
(som efterföljs), datorisering, liksom
information till kunderna (och därmed
också personalen) om t ex hur man an-
sluter till systemet och vad det kostar.

- Ett socialt patos som inkluderar en full-
ständig utbyggnad av systemet (även
till fattiga områden och fattiga hushåll),
priser och kors-subsventioner som täcker
kostnaderna.
- Stöd från biståndsgivare, som effektivt
använts av PPWSA.

Sist, men definitivt inte minst: Ek Sonn
Chans oerhört höga ambitioner och konti-
nuerliga lärande: Han är inte nöjd med 6%
icke-fakturerat vatten, han vill ner till 4%.

Vi är många som sjunger med i hyll-
ningssångerna. Efter mitt besök i Phnom
Penh 2007 försökte jag faktiskt nomine-
ra Ek Sonn Chan till vattenpriset, men
lyckades inte slutföra den processen.
Uppenbarligen fanns det fler som tänkte
som jag, och handlade.

En sak som kvarstår som forskare är
förstås att göra den kritiska granskningen
av PPWSAs framgångar. Helt klart är att
arbete kvarstår i de peri-urbana område-
na där många fortfarande har dålig och dyr
tillgång till vatten. Och även där PPWSA
finns i området så har inte alla haft råd att
ansluta (Men *et al* 2009). Både process och
resultat i de centrala såväl som i peri-urba-
na delar av Phnom Penh tål säkert ytterli-
gare granskning.

Det jag själv gör – i mitt nuvarande ar-
bete med att stötta biståndsprojekt för
bättre vatten och sanitet i andra delar av
världen – är att söka hitta nyckelfaktorerna
till de framsteg som gjorts, för att ta tillva-
ra dem i andra system i liknande samman-
hang. Det jag framför allt tagit fasta på är
det kontinuerliga lärandet (Kjellén *et al*
2011).

Det är också skönt att inte vara så kri-
tisk: I Phnom Penh hamnade jag en kväll

på en alldeles för lyxig restaurang. Jag fann mig dock tillrätta då jag, efter att ha bett om bordsvatten, fick tillfälle att på den hövliga kyparens fråga – Perrier? – leende svara: ”Phnom Penh Water Supply, please”.

Referenser

- Asian Development Bank (2007) *Phnom Penh Water Supply Authority: an exemplary water utility in Asia*, Asian Development Bank, www.adb.org/water/actions/cam/PPWSA.asp (besökt 31 oktober 2011)
- Biswas, A K & C Tortajada (2010) Water supply of Phnom Penh: an example of good governance, *International Journal of Water Resources Development* 26(2): 157–172.
- Chan, E S (2009) Bringing safe water to Phnom Penh’s city, *International Journal of Water Resources Development* 25(4): 597–609.
- Chan, E S (2010) *PPWSA: from bankruptcy to SIWA*. World Water Week, Stockholm, 2010-09-08. Stockholm International Water Institute (tillgänglig på: www.worldwaterweek.org/documents/WWW_PDF/2010/wednesday/K21/PPWSA-From_Bankruptcy_to_SIWA_Ek_S2.pdf)
- City of Phnom Penh (2010) *Phnom Penh City – Facts*, Phnom Penh Capital Hall, 2011-10-27. <http://www.phnompenh.gov.kh/phnom-penh-city-phnom-penh-city-1.html> (besökt 28 oktober 2011)
- Dueñas, M C (2006) *Water champion: Ek Sonn Chan pulling the plug on nonrevenue water*, Asian Development Bank – Water for All Homepage, October 2006, www.adb.org/water/champions/chan.asp (besökt 31 oktober 2011)
- Hall, D M; V Corral, E Lobina & R De la Motte (2004) *Water privatisation and restructuring in Asia-Pacific*, A report commissioned by Public Services International (PSI) www.world-psi.org, Public Services International Research Unit, London.
- Kjellén, M (2006) *From public pipes to private hands: water access and distribution in Dar es Salaam, Tanzania* [PhD Thesis], Acta Universitatis Stockholmiensis, Stockholm Studies in Human Geography 15, Stockholm.
- Kjellén, M (2009) Structural leakage in Dar es Salaam: the investment deficit in water distribution, sid 304–311 i I Karlsson & K Röing de Nowina (red) *Meeting global challenges in research cooperation*. Uppsala, 27–29 May 2008. Centre for Sustainable Development, Uppsala University and Swedish University for Agricultural Sciences, sponsored by Sida’s unit for research cooperation (SAREC).
- Kjellén, M; M Cortobius & M Galarza (red) (2011) *Workshop Report*. Manta, Ecuador, 21–24 March 2011. 1st Knowledge Management Workshop. Democratic and Economic Governance – Knowledge Management. UNDP Water Governance Facility at SIWI.
- Men, N; S T Lim, V Ann & C Pen (2009) *Participatory photos documentation of household water, sanitation and waste situation in Phnom Penh, Cambodia*, Institute of Technology of Cambodia, Phnom Penh.
- SIWI (2010) *Phnom Penh Water Supply Authority wins Stockholm industry water award 2010*, Stockholm International Water Institute, 2010-06-02, www.siwi.org/sa/node.asp?node=950 (besökt 31 oktober 2011)
- Stockholm Environment Institute (2009) *Water, socioeconomic and ecological relations in an urbanizing environment: WEAP model and scenario analysis for Phnom Penh*.
- Va, D (2008) *Scoping report: Phnom Penh city development and water – related environment*, Department of Environmental Science, Royal University of Phnom Penh, Phnom Penh.
- Va, D; V Va & C Heng (2009) *Water related vulnerability and livelihoods: a case study in peri-urban areas of Phnom Penh, Cambodia*, Research Report, Department of Environmental Science, Royal University of Phnom Penh, Phnom Penh.
- Warwick, H & V Cann (red) (2007) *Going public: southern solutions to the global water crisis*, World Development Movement, London.

WHO & UNICEF (2010) *Progress on sanitation and drinking-water, 2010 update*, WHO/UNICEF Joint Monitoring Programme for Water Supply and Sanitation, New York and Geneva. (Tillgänglig på http://whqlibdoc.who.int/publications/2010/9789241563956_eng_full_text.pdf)

Wolff, G & E Hallstein (2005) *Beyond privatization: restructuring water systems to improve performance*, Pacific Institute for Studies in Development, Environment, and Security, Oakland. (Tillgänglig på www.pacinst.org/reports/beyond_privatization/Beyond_Privatization.pdf)

Marianne Kjellén är forskare i geografi vid Stockholm Environment Institute och Stockholm International Water Institute. Hon undervisar vid Kulturgeografiska institutionen, Stockholms universitet. Mejl: marianne.kjellen@siwi.org

kontakt med kretsarnas styrelser

Ytterligare uppgifter om kretsarna, deras styrelser och verksamhet finns på www.geografitorget.se

Södra kretsen

Ordförande: Bengt Nilvén, Prästvågen 4, 247 45 Torna Hällestad, tel: 0730-35 32 49, mejl: bengtnilven@hotmail.com

Stockholmskretsen

Ordförande: Gunvor Larsson, Furunäsvägen 12, 181 43 Lidingö, tel: 08-765 53 07, mejl: gula@enskildagymnasiet.se

Östra kretsen

Ordförande: Pia Anderson, Kungsbro Grindtorp 2, 590 75 Ljungsbro, tel 013-663 89, mejl: piaan613@gmail.com

Vänerkretsen

Sekreterare och kassör: Ann Engström-Åberg, Hjortronstigen 2, 695 30 Laxå, tel: 0584-124 23, 070-55016 02, mejl: ann.engstrom-aberg@telia.com

Västra kretsen

Ordförande: Anneli Andersson-Berg (Katrinelundsgymnasiet), Haga Nygata 29 A, 413 01 Göteborg, tel: 031-13 39 96, 0705-193 996, anneli.andersson.berg@educ.goteborg.se

Kronobergskretsen

Ordförande: Peter Bengtsson, Västerportsvägen 22, 352 62 Växjö, mejl: peter.bengtsson@personal.tingsryd.se